

EVA LEHEČKOVÁ
Sklářské muzeum, Kamenický Šenov

NEJSTARŠÍ MORAVSKÉ SKLENĚNÉ KORÁLKY

Sklářství se řadí svou několikatisíciletou tradicí mezi nejstarší druhy výrobní činnosti. Již od 4. tisíciletí před n. l. se objevují ve vyspělých jihovýchodních oblastech první drobné předměty z glazurovitě hmoty, která postupně, během 3. a 2. tisíciletí před n. l., získává charakter skutečného skla.¹

Mnohé otázky týkající se původu i přesného stanovení počátku sklářské produkce zůstávají dodnes nevyřešeny. Na rozdíl od starší teorie předpokládající jednotné výrobní centrum (ať už v Syrii nebo v Egyptě) přicházejí někteří badatelé s novým názorem o možnosti paralelního vzniku více samostatných a na sobě nezávislých dílen.²

Nejstaršími skleněnými předměty nalezenými na Moravě jsou korálky vyskytující se v hrobech kultury únětické i nitranské skupiny. Byly nalezeny na dvanácti lokalitách, což ukazuje na jejich poměrně značné rozšíření v našem prostředí a tím i na jejich oblibu. Korálky jsou zhotoveny z opakního skla v jemných odstínech barvy zelené, modré a žluté a až na ojedinělé výjimky jsou drobných rozměrů. Podle tvaru je lze rozdělit do dvou skupin:

1. Jemné kroužkovité korálky s poměrně velkým otvorem,
2. Trubičkovité korálky s příčnými žebry, tzv. segmentované.

Jejich počet v jednotlivých hrobech nebývá vysoký a často se dokonce vyskytnou pouze po jednom exempláři, jako např. v Holešově (hroby č. 17, 21, 24, 26 ad. Větší koncentrace korálků je v našem prostředí vzácná a byla zjištěna jen ve třech případech, v Jiříkovicích, Němčicích a v Ostrožské Nové Vsi.³ Při porovnávání místa jejich uložení v jednotlivých hrobech je patrná nejednotnost; jsou nalézány v místech krčních obratlů, kolem hlavy, u brady, u rukou nebo dokonce i u nohou, ale přesto je v mnohých případech vidět, že původně tvořily náhrdelníky, a to často v kombinaci s korálky z jiného materiálu.

¹ Srv. W. E. S. Turnre, *Ancient Glass and Glassmaking*, Proc. Chem. Soc., 1961, 93–98; A. Kisa, *Das Glas im Altertume I*, Leipzig 1908, 34; B. Filarska, *Szkló starożytnie I*, 1958, 21.

² A. A. Abdurazakov—M. A. Bezborodov. *Sredněvěkovije stěkla Sredněj Azii*, Taškent 1966, 11; B. Filarska, op. cit., 3.

³ Jiříkovice, hrob č. 5, 208 kusů; Němčice, hrob č. 53, 81 a 87, celkem 105 kusů; Ostrožská Nová Ves, ve třech hrobech asi 70 kusů.

S analogiemi našich korálek se setkáváme na velmi rozsáhlém území. Nejbližší jsou nálezy z Čech, kde, jak vyplývá z ojedinělosti nálezů, byly velmi vzácné.⁴ Mnohem více srovnávacího materiálu nalézáme na Slovensku, kde jsou obdobné korálky poměrně časté, a to nejen v jeho jihozápadní části na lokalitách nitranské skupiny (Branč, Vyčapy-Opatovce, Velký Grob ad.), ale také na východě v hrobech tzv. koštianského typu.⁵ Počet korálek v jednotlivých hrobech, na rozdíl od situace na Moravě, je značně vysoký a přesahuje mnohdy i několik set kusů. Další zajímavostí slovenských nálezů je i to, že vedle korálek, jaké známe z Moravy, se vyskytují i další cylindrického tvaru, vytvářející tak samostatnou tvarovou skupinu.⁶

Také v Polsku nalezneme obdobné korálky v hrobech příbuzné kultury mierzanowické (Iwanowice, Mierzanowice, Tomaszów ad.).⁷ Dlouhá řada evropských lokalit v Maďarsku,⁸ Rakousku,⁹ Rumunsku,¹⁰ Ukrajině,¹¹ Holandsku¹² i Francii¹³ spolu se vzdálenějšími nálezy z Anglie,¹⁴ Španělska,¹⁵ Itálie,¹⁶ Knossu a Mykén,¹⁷ ze západního pobřeží Afriky,¹⁸ Islandu¹⁹ a především Egypta²⁰ ukazuje na velké rozšíření těchto korálek i na zálibu používání skleněných šperků v těchto dobách.

Tak rozsáhlý územní výskyt korálek způsobuje nesnadnost řešení otázek jak datování, tak určení původu korálek v jednotlivých oblastech. Až do dnešní doby býval původ korálek zcela mechanicky kladen do Egypta, kde se předpokládalo jediné výrobní centrum zásobující svými výrobky všechna ostatní území.²¹ Nová pozorování badatelů zabývajících se touto problematikou však ukazují na neudržitelnost dosavadního názoru. Badatelé odmítají považovat

⁴ Jde o nálezy v Polepech u Kolína (srov. *Fr. Dvořák*, Pohřebiště únětické kultury v Polepech u Kolína, PA XXXV, 1926) a z Horní Příně (srov. *L. Domečka*, Hroby a kulturní jámy skrěků na Hradecku, PA XXIV, 1910–1912, 464).

⁵ *B. Chropovský*, Pohrebisko zo staršej doby bronzovej vo Veľkom Grobè, Arch. Slovaca — Fontes III, 1960, 109, obr. 26:67, tab. XVII:11,12; *A. Točík*, Die Nitra-Gruppe, AR XV, 1963, 716–775 ad.

⁶ *Srv. A. Točík*, op. cit., 755.

⁷ *Viz J. Ondráček*, Nálezy měřanovicko-nitranškého typu na Moravě, AR XV, 1963, 411.

⁸ *J. Ondráček*, l. c.; *A. Točík*, l. c.

⁹ *H. Kühn*, Das Problem der Chronologie in der Vorgeschichte, FuF 14, 1938, 310 ad.; *K. Willvonseder*, Gräber der älteren Bronzezeit von Leopoldsdorf, NÖ, Germania XXI, 1937, H. 2, 88n.

¹⁰ *K. Willvonseder*, l. c.

¹¹ *A. J. Brjusov*, Očerki po istorii jevropeskich plemjon jevropeskoj časti SSSR v neolitičeskuju epochu, Moskva 1952, 247.

¹² *H. Kühn*, op. cit., 310.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *V. G. Childe*, The Dawn of European Civilization, London 1957, 25; *H. Kühn*, op. cit., 310; *K. Willvonseder*, op. cit., 88–95.

¹⁵ *H. Kühn*, l. c.; *P. Reinecke*, Glasperlen vorrömischen Zeiten aus Funden nördlich der Alpen, Alterthümer u. h. V., V, H. 3, 67n.

¹⁶ *J. Neustupný*, Pravek lidstva, Praha 1946, 335.

¹⁷ *H. Kühn*, Ein wichtiger Fixpunkt für die Chronologie der Bronzezeit, IPEK 1934, 163.

¹⁸ *G. Pazaurek*, Glasperlen und Perlen — Arbeiten in alter und neuer Zeit, Darmstadt 1911, 2.

¹⁹ *B. Chropovský*, op. cit., 109.

²⁰ *J. Déchelette*, Manuel d'archéologie préhistorique, celtique, et gallo-romaine II², 1924, 370; *H. Kühn*, op. cit., 163; *K. Willvonseder*, op. cit., 4.

²¹ *Srv. H. Kühn*, l. c.; *J. Neustupný*, op. cit., 344; *K. Willvonseder*, op. cit., 4 ad.

všechny takovéto korálky za egyptské exporty a naopak přichází s myšlenkou o existenci několika samostatných dílenských okruhů.²²

Z hlediska časového výskytu moravských nálezů je jejich přítomnost vymezena obdobím vývoje únětické kultury, neboť jsou nalézány jak v časně únětickém prostředí (Marefy),²³ tak i ve vyspělé fázi únětické kultury (Prušánky, Rajhrad),²⁴ a lze je proto klást do průběhu BA1. V nálezovém prostředí věteřovského typu, ani v žádném mladším období se s nimi již nesetkáváme, takže za horní hranici výskytu našich nálezů můžeme považovat 15. století před n. l. kdy nově vznikající sídliště věteřovského typu znamenají konec kultury únětické.²⁵

Soupis lokalit únětické kultury na Moravě s nálezů skleněných korálků

1. Holešov	121—z	7. Němčice	165
2. Horní Dunajovice	?	8. Ostrožská Nová Ves	70
3. Jiříkovice	209	9. Prušánky	4—z
4. Kyjov	3	10. Příkazy	?
5. Kyjovice	2	11. Rajhrad	?
6. Marefy	7—z	12. Vyškov	4

? . . . zlomky

z . . . neurčitelný počet

Z přehledu je patrné, že v některých případech se již v dnešní době nedá zjistit původní množství skleněných korálků. Hlavní příčinou toho byla nedostatečná pozornost věnovaná skleněnému materiálu, vedoucí při zpracovávání mnohdy až k lakonickým zmínkám bez udání přesného počtu.

САМЫЕ ДРЕВНИЕ МОРАВСКИЕ СТЕКЛЯНЫЕ БУСЫ

Самые древние стеклянные предметы, найденные на территории Моравии — стеклянные бусы в могилах культуры унегичской и нитранской групп. В большинстве случаев это мелкие стеклянные бусы с тонкими оттенками зеленой, синеголубой и желтой красок, форма которых или кольцеобразная с относительно большим отверстием или цилиндрическая с поперечными ребрами. Датировка находок устанавливается путем сопоставления их с развитием унегичской культуры, и крайней датой можно считать XV в. до н. э.

²² Pro to svědčí jak odlišnosti v celkovém vzhledu (tvar, zbarvení skloviny), tak nápadná koncentrace v různých oblastech i nestejně stáří korálků. V dnešní době se těmito otázkami zabývají především angličtí badatelé C. Renfrew a R. G. Newton, používající při jejich řešení i výsledků spektrálních analýz (podle osobního sdělení A. Hardinga).

²³ Srv. K. Tihelka, Moravská únětická pohřebiště — Příspěvek k poznání starší doby bronzové na Moravě, PA XLIV, 1953, 284.

²⁴ Srv. J. Meduna, AR XI, 1959, 155—160; I. Peškař, Sídlíště z období únětické kultury a velatické kultury v Rajhradě, PV AÚ ČSAV Brno 1957, 39.

²⁵ K datování viz K. Tihelka, op. cit., 284; *týž*, Moravský věteřovský typ, PA LI, 1960, 122; J. Dezort, Styky Moravy s jihovýchodem v době bronzové, OP XIII, 1946, 63.

Примерно в то же самое время появляются стеклянные бусы также в других странах Европы и северной Африки. Их происхождение по традиции относили к египетским центрам производства, но в последнее время часто задумываются над возможностью параллельного существования относительно большого количества мастерских, хотя до сих пор не удалось полностью решить проблематику в целом. Наверное интересно, что на территории Чехословакии по современному состоянию исследований падает количество стеклянных бочальчиков в находках по направлению с востока на запад; Словакия гораздо богаче в этом отношении чем Моравия, а Чехия наиболее бедна находками.